

PODER I XARXES MATRIMONIALS, 1599-1621: APROXIMACIÓ ENVERS UNA DISTRIBUCIÓ DE LES ÀREES DE DOMINI FAMILIARS A BARCELONA

per Maria Adela Fargas Peñarrocha

Introducció i objectius

Les dues primeres dècades del segle XVII, delimitades per unes dates, 1599 i 1621 que amb implicacions precedents i conseqüents marquen les línies que fonamenten la definició d'aquest període, constitueixen un espai temporal clau per a l'estudi de la classe dirigent catalana, en el seu aspecte de crisi sòciopolítica¹, que s'intensificarà al llarg dels vint anys subsegüents². 1599 representa un episodi rellevant quant a l'expansió del nombre de membres del Braç Militar, veritable inflació d'honors, arran de la Cort convocada per Felip III³, la qual cosa podia semblar malentesament com a fruit de l'harmonia entre ambdós poders, i en canvi, a més de facilitar un

1. J. Elliott ens va suggerir l'existència d'aquesta crisi com a producte de l'aïllament que patia l'aristocràcia del Principat respecte a la Monarquia i de la qual no rebia cap compensació restant exclosa dels més profitosos càrrecs i honors. "Como resultado de ello, sufría un profundo mal, el mal de una clase que había perdido la razón de su existencia". Vid. Elliott, J.-H. *La rebelión de los catalanes. Un estudio sobre la decadencia de España (1598-1640)*. Madrid, 1986 (3a. ed. esp). P. 70. La seva crisi ho serà en un doble sentit: un, motivat per les contradiccions en relació amb la Corona (que de fet s'estaven donant des de la guerra civil del segle XV) i altre, com a fenomen de desconexió interna de grup.

2. L'agudització d'aquesta crisi culmina amb la revolució del 1640, veritable guerra civil, arran de la qual es manifestarà la fractura social del grup dirigent d'una manera clara amb la marxa dels exiliats partidaris de Felip IV. Vid. Vidal, J. *Guerra dels segadors i crisi social. Els exiliats filipistes (1640-1652)*. Barcelona, 1984.

3. J.-H. Elliott ens ha proporcionat les xifres exactes de les "mercedes" que distribuï el Rei a la Cort de 1599: seixanta nomenaments de militars, vuitanta-un de nobles i vuit nobles o vescomtes foren enlairats a la categoria de comtes. Vid. Elliott, J.-H. *La rebelión de los Catalanes... op. cit.*, p. 48. Aquests nomenaments foren augmentant moderadament al llarg del regnat de Felip III, fins esdevenir un total de vuitanta-dos cavallers i militars, vuitanta-vuit nobles, además de trenta privilegis de ciutadans honorats de Barcelona. Per un quadre complet de l'ennobliment a Catalunya del 1558 al 1838, així com dels nomenaments i admissió de ciutadans honorats de Barcelona durant els segles XVI i XVII, vegi's Amelang, J.-S. *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490-1714*. Barcelona, 1986. Pp. 48-75.

intent de despolitització de la noblesa i del seu bastió institucional⁴, obre alhora un capítol més enllà en la tradicional complexa relació entre Principat i Monarquia⁵, detonants ambdós que faran sortir a la superfície les dissensions i contradiccions del grup dirigent. Paral·lelament, l'any 1621 coneix una altra complaent concessió per aquest grup, amb l'apertura dels càrrecs del Consell de Cent barceloní a l'estatus de noble⁶. Es tractava d'un reconeixement oficial del que realment existia a la base d'una èlite, la qual mitjançant lligams de diversos tipus unificava en gran mesura ciutadans honrats, militars, i nobles fins aleshores fora del govern de la ciutat. Aquesta comunitat d'interessos gaudia de força suficient ara, com per superar la controvèrsia que, arran del projecte, sortí d'entre alguns membres del Consell⁷. Un episodi que es podria entendre a la llum dels fets consegüents com un dels moments on de nou els ferments de la divisió de la classe dirigent semblaven entremetre's enmig dels

4. En efecte, la inflació d'honors ha estat així interpretada per Serra, E. a "1640: una revolució política. La implicació de les institucions" dins *La Revolució catalana de 1640*. Barcelona, 1991.P.12. Tot i això, la disputa que es generà entre l'aristocràcia i el govern virregnal entorn d'una llei emanada d'aquesta Cort, contribuï a reactivar l'aparició del Braç Militar com organització política independent i a la llarga confirmà la veu dominant de Barcelona dintre del conjunt de l'aristocràcia catalana. Vid. Amelang, J. *La formació.... op.cit*, pp. 98- 99.

5.El mateix autor Elliott ens ha descrit l'oposició que es posa en marxa, un cop enllestida la Cort, a través d'alguns nobles contraris a la publicació de certes constitucions, encapçalats per Onofre d'Alentorn, que havia estat diputat militar al trienni de 1593 a 1595 i Gispert de Guimerà. Mentre d'altres romanen inalterats i fins i tot ho accepten, s'anirà radicalitzant la conflictivitat entre les autoritats reials i els representants del Principat. Vid. Elliott, J- H. *La rebelión.... op.cit.*, pp. 49- 50. Per un estudi sobre l'evolució político-social dels Guimerà, vid. Serra, E. " Els Guimerà, una noblesa de la terra", a *Recerques* , 23.Barcelona, 1990.Pp. 9-36.

6.Aquest pas donat, constitueix una part del llarg procés d'aristocratització del poder municipal i obeeix, més que no pas únicament a la pressió d'un grup no representat en la institució, a la propia evolució social. Vid. Torras, J. Ma. *Els municipis catalans a l'Antic Règim*. Barcelona, 1983. Pp. 83- 89. La fusió de les oligarquies tradicionals de ciutadans i burgesos honrats amb els aristocrates locals havia començat a la Baixa Edat Mitjana i s'havia manifestat a part com a classe de poder urbà cohesionada, en altres formes de sociabilitat com ara la participació al Braç Militar, a la Confraria de Sant Jordi, o en el mateix modus de vida i d'identificació externa . Per tant en parlar de grup dirigent, es troben inclosos els ciutadans honrats i la noblesa tradicional. Vid. Amelang, J- S. *La formació.... op.cit.*, pp.92- 106.

7. Jeroni Pujades, en el seu dietari, ens ofereix un interessant relat sobre les diferències que precediren l'entrada en vigor d'aquesta concessió. Segons l'autor els primers que proposaren la insaculació dels nobles foren els qui de recent creació gaudien el dit títol"Foren los capitossis de aquest pensament algunsjovencells y dons novells com un don Bernardino de Marimon (que poc fa los seus se preciaven de ser ciutadans honrats), don Pedro Sabater,fill de don Joan Sabater y altres. Opposaren.se.ls principalment Josep Spuny, Domingo Montrodó y altres cavallers ". El desacord inicial, que en opinió de Pujades, podia amagar l'existència de bàndols civils ja que " los nomenats són parcelitaris i gent de capellina ", es convertí en una súplica i memorial d'alguns cavallers no nobles contra aquella pretensió i degenerà inclús en unes conflictives votacions on les diferències provocaren amotinaments que envahiren l'ambient de tot el Consell. Vid. Casas Homs, J- Ma -ed.). *Dietari de Jeroni Pujades*. Barcelona, 1975. Vol.3 (1621-1625). Pp.25- 28. Tractat per Amelang, J- S. a *La formació.... op. cit.*, p. 96.

possibles teòrics interessos comuns⁸: les diferències ocasionals, des d'ara endavant podien prendre el camí d'esdevenir obertes oposicions internes. A més, el clima polític on es movia el dit grup, no féu sinó provocar més tensions⁹. Entremig, en poc més de vint anys, un contexte que troba la seva explicació en funció de les dues dates esmentades, on el tarannà adoptat pels fets precedents va progressant¹⁰, on les dissensions de la classe dirigent es van manifestant regularment. Els dietaris de l'època es troben replets de notícies particulars d'on se'n desprèn aquesta constant¹¹.

En funció de la dita conjuntura, l'objectiu del present treball obeeix a l'interrogant general de còrn i on actuaven las famílies de la classe dirigent, limitant-nos a les residents, perpètua o temporalment,

8. De fet oposició per motius ideològics no hi existia, sinó que era inspirada en el temor a la competència per un limitat nombre de càrrecs. Vid. Amelang, J-S. *La formación...*, op. cit., p. 95 - 96.

9. De nou Elliott ens informà dels avatars de les relacions entre autoritats reials i institucions catalanes, durant aquest any, el qual, en paraules seves "iba a ser el año crucial para la historia, no sólo de las ciudades, sino de todo el Principado". Així, sabem que a finals de 1620 i començaments del 1621, en contra de l'autoritat virregnal hi havia gran part de la noblesa i la Diputació a causa de la seva política repressiva, i les ciutats, sobretot Barcelona, per la seva pressió encaminada a l'exacció d'una part dels ingressos municipals. Uns i altres es veien afectats en els seus privilegis. Per rematar aquesta delicadíssima conjuntura, a partir del mes d'abril en què es proclama un nou monarca, la seva perpètua demora en visitar el Principat, provocà més indignació. Sobretot, i a tenor d'aquesta absència, el nomenament d'un nou virrei era declarat contra les lleis del Principat. Durant gairebé tres anys la classe dirigent catalana estigué lluitant en va per l'alternativa del govern vice-règia. I mentrestant les seves fisures i contradiccions internes s'aguditzaven: era forca difícilós arribar a algún acord amb la Monarquia, quan homés uns quants dirigents intransigents desplegaren una clara política d'oposició dividint-se entre els qui claudicaren ràpidament davant la política reial, la Diputació i els doctors en dret. Vid. Elliott, J-H. *La rebelión...*, op.cit., pp. 106-134. Segons E. Serra, els dirigents que s'oposaren a acceptar el virrei, ja no optaven per la via de protesta com abans, sinó que utilitzaren arguments de justificació polítics i jurídics. Vid. Serra, E., "1640...", art. cit., pp.15-19.

10. Continúes ofensives del virrei i altres autoritats reials contra les institucions del Principat caracteritzen aquest període: detencions de diputats, oïdors i altres nobles per incomplir amb la conflictiva prohibició de portar pedrenyals de certa mesura, la qual cosa desgavellava el funcionament habitual de la institució on pertanyien, además d'atemptar contra la seva condició social, sometens generals per l'erradicació del bandolerisme, on eren implicats gran part de les autoritats polítiques i judicials, etc. Vid. Elliott, J-H., op. cit., pp. 51-105. Sobre les connexions del poder i les bandositats, vid. Torres, X. *Nyerros i cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya de l'Antic Règim (1590-1640)*. Tesi doctoral. Bellaterra, 1988. Vól. 3. Pp.77-857. (Publicat com *Els bandolers*. Vic, 1991).

11. En concret, el dietari de Jeroni Pujades, idoni pel coneixement d'aquests anys, ens ha deixat interessants comentaris personals i descripcions de fets, que tot plegat han ratificat la situació de conflicte intern de grup que vivia la classe dirigent. Ja no tan sols hi apareixen notícies relatives a les discrepàncies portades a terme dintre del mateix, pel que fa a les decisions polítiques i a les relacions per tant amb la Corona, la qual cosa demostra que sota l'aparent unitat de grup, donades les seves intenses vinculacions familiars sobretot, persistien diverses fraccions que els impel·lien a actuar en plànols diferents, sinó d'altres qüestions. Com ara, un seguit de dades referents a les víctimes de disputes de clans i bàndols a la ciutat de Barcelona, que dónen la impressió que existís una guerra interna en el grup. Vid. Casas Homs, J-Ma (ed.). *Dietari de Jeroni Pujades*, op. cit., vols.1 i 2.

a la ciutat de Barcelona, centre de poder¹² i al particular sobre les orientacions de les aliances, com a mitjà d'envoltar certs sectors del poder. Mentrestant es trobava la classe dirigent certament intranquil·la¹³, com funcionava la seva política familiar interna davant llurs perpetus interessos?

En aquest sentit cal diferenciar, tot i que són complementàries, entre dinàmica familiar i estructures familiars o de llinatge, quan persistia una consciència que arrelava el present dels seus membres a uns antecessors què els hi acreditava llur identitat social.

Les estructures familiars de l'Antic Règim romanen gairebé inalterables¹⁴ i donen forma a una sèrie de pràctiques. En canvi la seva dinàmica, constitueix el conjunt de modificacions i permanències que constantment es generen i regeneren respectivament davant l'impacte dels elements exògens, als quals es veuen exposats els mateixos individus que integren la família i que surten d'ella. Per tant aquestes actuacions es troben relacionades amb els interessos implícits a la

12. Els lligams que les unien amb famílies de fora de la ciutat fan indestruïble llur condició de doble dimensió camp-ciutat. La urbanització nobiliària no suposa l'abandó sistemàtic de llurs arrels rurals. Moltes famílies es convinen entre el camp i la ciutat i mantenen membres en un i altre espai ja que a la seva base d'existència hi ha una concatenació d'interessos rurals i urbans.

13. Elliott, J-H, *op. cit.*, pp. 72-73.

14. Formen part de les seves estructures, el cos de parents que actuarà d'acord a certs costums, l'aliança o el matrimoni, els sistemes d'heretament i de transmissió dels béns familiars, el comportament demogràfic i els sistemes d'habitatge. Com a suport mental de la seva societat, si a la de l'Antic Règim la mentalitat evoluciona lentament, la família va a l'uníson. A la Catalunya de l'època moderna, i no excepcionalment, els costums del cos de parents es confonen amb uns intensos lligams de solidaritats, que van des dels intercanvis matrimonials quan s'havia de protegir un patrimoni insegur, fins a l'extrema vigilància i control sobre les aliances establertes pels consanguinis. Les capitulacions matrimonials ens proporcionen nombroses dades al respecte. En tot cas, aquesta funcionalitat no només era present entre els grups dominants sinó que s'extenia, tot i que potser amb menys intensitat però no per això s'ha de negligir, a la resta de grups. (Resulta eloquent la manifestació que en va fer l'assaonador de Barcelona Miquel Parets, en el seu *Dietari*, on es planyia constantment de la pèrdua de les relacions entre els parents a causa de la fugida massiva i per tant ruptures, que ocasionà la pesta de 1651. Vid. Amelang, J- S. i Torres, X. (Eds.) *Dietari d'un any de pesta. Miquel Parets*. Vic, 1989. Més comentaris a Amelang, J-S. "Actitudes populares hacia la familia en la Europa moderna: la evidencia autobiográfica" a *Familia, Grupos sociales y mujer en España(s. XV- XIX)* (Chacón, F., Peñafiel, A., Hemandez, J. eds.) Murcia, 1991.). L'aliança com a mitjà potencial de mobilitat social, com a clau pel cohesionament de certs grups, és també una fase privilegiada en el procés de transmissió patrimonial on es distribueixen les lègítimes. Recordem, però que hi som davant un sistema d'heretament únic, la qual cosa provocà en bona mesura la inestabilitat dels fadristers. Vid. Elliott, J-H. *La rebelión...*, op. cit., pp. 36- 39. Les variables demogràfiques i el règim jurídic familiar català poden veure's a Simon, A. "La familia catalana en el Antiguo Régimen" en *La familia en la España Mediterránea*. Barcelona 1987. Pp. 65- 94. I Garcia Carcel, R. *Historia de Cataluña*, i, Pp. 191- 211.

conjuntura a la qual es sotmet el cercle social on s'insereix la família¹⁵. Per aquesta raó, quan parlem d'estratègies de control del poder amb la conseqüent configuració d'unes àrees de domini acorralades per determinades famílies, estem pensant en la dinàmica familiar com a sinònim d'una organitzada i fins a cert punt centralitzada política familiar.

En l'evolució que marca el període entre 1599 i 1621, unes quantes de les famílies dirigents que resideixen a la ciutat, enormement inflades pel recent procés d'atorgament d'honors, intenten accelerar la seva dinàmica de control amb l'objectiu d'acaparar el poder que les famílies més arrelades en el municipi deixaven de banda. Sobre la base del seu intent hi havia fonamentalment la filtració d'un elenc de famílies d'arrels rurals que optaven per la urbanització¹⁶ apostant amb seguretat pel poder i per tant integrant-s'hi, procés que en molts casos particulars, no tots, havia estat anterior i que ara adquiriria major intensitat i en menor mesura hi havia la infiltració d'altres famílies ascendides social i professionalment. Així, es percep una vària jerarquització en el si mateix del grup dominant. La pròpia naturalesa del poder urbà havia generat des del segle anterior certa bipolarització entre dues èlites dintre d'una¹⁷ i a això s'afegirien ara les diferències derivades del procés esmentat, fora del qual restarien altres famílies amb dominis a

15. L'autor que més ha estudiat les imbricacions i la interrelació entre la família històrica i les condicions sociopolítiques variables, ha estat G. Lévi en el seu llibre *La herència immaterial. La historia de un exorcista piemontés del siglo. XVII*. Madrid, 1990. Segons ell, i en el contexte geohistòric on es situa, davant noves decisions a les quals es veuen impel·lits certs grups socials, des de la família, es porten a terme usos estratègics de les regles socials, la qual cosa és capaç de marcar la realitat política recondicionant-la als seus interessos. Vid. pp.11- 12.

16. De fet des dels temps baixmedievals, s'havia produït un fenomen d'absorció entre l'aristocràcia tradicional d'arrels rurals i les oligarquies ciutadanes. No obstant, ambdós grups assolirien la integració definitiva en el moment en què es trobaven en igualtat de condicions, és a dir, quan cadascú cobdiciava els recursos que l'altre monopolitzava. I quan els aristòcrates es veïen cada cop més angoixats a causa de la inflació i de l'estancament dels ingressos senyoriais i mentrestant els ciutadans honorats controlaven la política local i els oficis de govern. Quan per part d'aquests últims, desitjaven veure's reconegudes les aspiracions de rang aristocràtic la qual cosa només ho podien satisfer els nobles. Això esdevindria primordialment a finals del XVI i començaments del XVII, després d'una intensa evolució. Vid. Amelang, J-S., *op. cit.*, p. 93.

17. J. L. Palos en parla d'una èlite de la èlite, configurada per famílies de major paper i arrelament en les diferents institucions de govern, els noms de les quals són molt sovint repetits. Vid. *La práctica del gobierno...*, *op. cit.*, vól. 1.

les institucions polítiques prou retallats. Amb tot, s'ha de tenir en compte l'existència d'un tercer grup de famílies, residents a la ciutat, reconegudes per la seva tradicional quasi patrimonialització dels càrrecs més elevats en l'administració reial, i amb contactes fora del Principat ¹⁸.

A través de la comparació dels lligams familiars que connectaven els membres de les institucions més representatives del Principat, en dues seqüències històriques com el 1599 i el 1621, podem comprovar l'existència d'una tipologia familiar diferenciada en termes de xarxes de poder i conèixer les particulars àrees de domini de les famílies de la ciutat de Barcelona¹⁹, en la doble dimensió d'amplitud i transcendència. Tanmateix som conscients de la necessitat de posar cert accent en els condicionaments econòmics que capacitarien aquestes famílies a concentrar-se a determinades àrees de poder i a practicar en funció d'allò una política matrimonial concreta. La superposició d'aquests factors copsaria la realitat de base.

Els matrimonis seran els vincles fonamentals que configuraran xarxes de poder. El concepte d'homogàmia esdevé gairebé superficial, quan les aliances tramades, tot i ésser del mateix rang, no rauen en la solidaritat i la cohesió del grup social al qual pertanyen, sinó que van dibuixant cercles tancats d'influències dirigits per unes exclusives famílies. La que es practica és una homogàmia selectiva o

18. Vid. Molas, P. *Família i política al segle XVI català*. Barcelona, 1990.

19. Hem de precisar que només comptem amb les famílies de major arrelament a la ciutat, és a dir aquelles que no sols s'hi casaren i que per tant ens han deixat les seves capitulacions matrimonials als arxius de la ciutat, sinó les que anaren reproduint els matrimonis fins configurar una xarxa en el seu cercle encara que fos amb famílies de fora. No considerarem aquells personatges del poder desvinculats de qualsevol xarxa familiar relacionada a la ciutat. En aquest sentit el present treball no resulta del buidatge exhaustiu de tots els personatges que durant el temps escollit actuaren a nivells de govern. Tot i això suposem que part considerable d'aquelles famílies acostumaria a entaular els matrimonis dintre del mercat nupcial urbà, cada cop més integrat per famílies aristocràtiques rurals. Ja ho feien notar els escriptors contemporanis i fins i tot un manuscrit anònim de principis del XVII, quan afirmava que "*tiene Barcelona mui gran número de caballeros, porque la mayor parte de los caballeros catalanes anfundado en ella sus casas*". Citat per Amelang, J.-S., *La formación de una clase dirigente...*, op. cit., pp.65- 67. De fet, el nombre de famílies de la ciutat que enllaçaren amb les totalment alienes fou reduït, quan el bo i millor del grup, com a mínim es relacionava dintre. Dels 281 capítols matrimonials conservats entre l'Arxiu de Protocols de Barcelona (AHPB), l'Arxiu Municipal (AHMB) i la Biblioteca de Catalunya del 1599 al 1621 per a les famílies de l'aristocràcia domiciliades a la ciutat (és a dir pares i nuvis residents) i dels ciutadans honrats de la mateixa, només un 24% són contractes amb famílies de fora (o sigui pares i nuvis, dues generacions, de fora).

condicional en funció d'un doble destí: la permanència en el poder i la competència per la intensificació del control. L'aliança, en definitiva, no tan sols era un instrument per a la classe de poder, una mena de lligam que reunia en el si d'una família certs dominis, sinó que era una veritable conquesta per les noves vies que obria de cara a l'arrodoniment i tancament del dit control.

La continuïtat d'unes àrees de domini entre grans famílies de velles arrels a la ciutat: el manteniment de llurs xarxes matrionials

A començaments del segle XVII a Barcelona, el panorama familiar del poder es presentava força conegut davant els observadors coetanis, si més no amb alguns atractius canvis. A l'extinció d'algunes de les velles famílies urbanes medievals, acompanyava l'aparició d'altres de recent ascensió, moltes d'elles provinents de famílies mercantils que el creixement econòmic del segle XVI havia propiciat²⁰ i que ara en començar el nou segle donava els seus fruits en assolir finalment l'estatus social que durant dècades havien perseguit. L'inesgotable atorgament d'honors que subseguí a l'última Cort i el fet del creixement de les oportunitats dins un aparell burocràtic que s'expansionà progressivament al llarg del segle XVI, suposaren un incentiu no tan sols a l'acostumada influència de les famílies nobiliàries de la ruralia, algunes de les quals es reconvertiren cultural i professionalment, sinó que eixamplà un procés, que ja no era novetat, consistent en l'augment del nombre de professionals del dret, els quals d'una forma més fugaç o més persistent s'obriren camí en els cercles del poder²¹. Aquestes famílies no tardaren a enllaçar amb els eterns llinatges que sobrevisqueren per sobre de la fulminació

20. Amelang, J.S. *Honored citizens and shameful poor: social and cultural change in Barcelona*. Michigan, 1981. P.111.

21 *Vid.* Amelang, J.S. *Honored citizens and shameful poor...*, *op. cit.*, pp. 111-113.

d'altres de la mateixa antiguitat, per assegurar-se el seu posicionament sobre determinades àrees de poder. Aquells vells llinatges encara arrelats a la ciutat de Barcelona i veterans en el govern del Principat²², es perpetuaven en el mateix tal com ho feren molts anys enrera²³. Els seus membres es trobaven protegits per famílies que, un cop exhaurit el període d'ocupació de llurs prominents càrrecs (consellers, diputats), continuarien exercint indirectament cert poder sobre aquests mitjançant altres persones, de fet incloses dintre d'una mateixa xarxa d'afinitats, que dóna la sensació d'estendre's a la manera d'uns tentacles. El conreu d'aquests vincles era la solució al seu desafiament contra la fugacitat de certs càrrecs polítics de menor durada i d'improbable ocupació sistemàtica. En qualsevol cas, les grans famílies aplegaven un conjunt de noms disseminats allà on s'extreia poder.

Quina dimensió d'aquest poder es cercava a cada matrimoni? per esbrinar-ho, ens hem de situar als últims anys del període escollit i

22. Per estudiar les àrees de domini familiars, tenim en compte els càrrecs tant de les institucions catalanes com de les reials. Les xarxes matrimonials d'unes determinades famílies s'extenen en ambdós sectors. Paral·lelament molts exerciren càrrecs en unes i altres, per aquesta raó se'ns resulta indèstriable. Per un estudi de les famílies de ciutadans i nobles que representaren el seu estament a les Corts d'època moderna i a la mateixa vegada es trobaren presents a l'administració reial, vid. Molas, P. "La Reial Audiència i les Corts de Catalunya" a *Les Corts a Catalunya*. Barcelona, 1991. Pp. 192-198. El fet que a les institucions catalanes, els càrrecs executius fossin extrets per via d'insaculació, és a dir, pel joc de l'atzar, no implica que aquest domini no fos premeditat a l'hora de contraure una aliança donat que significava d'avantmà la dignitat de l'admissió a la bossa de per exemple una conselleria determinada. Però a més, si hagueren matriculats que mai sortiren en el poder, els que sí, alguna influència a part de la sort degueren gaudir. Certament, en un entrallat d'influències en forma de clans i partits desembocà de fet el sistema insaculatiu en aquesta època. Vid. Palos, J.-L. *La práctica del gobierno...* op.cit., Vól. 1. P. 330. La detenció de càrrecs de menor honorabilitat en les institucions catalanes, apaderats entre la classe dominant també, no els undrem en compte a l'hora de reconstruir les xarxes matrimonials. Entre els càrrecs de l'administració reial, és obvi que a la designació final intervenien tant el servei al monarca en el seu entrallat institucional com la vinculació familiar. Vid. Molas, P. *Família i política al segle XVI català*. Barcelona, 1990.

23. La relació exhaustiva de les famílies que participen del govern de les institucions catalanes durant els segles XVI i XVII les podem conèixer gràcies a la tesi doctoral de Palos, J.-L. *La práctica del gobierno en Cataluña (siglos XVI-XVII). Las Cortes, la Generalitat y el municipio de Barcelona*. Bellaterra, 1990. Vól. 2. Després de comptabilitzar la incidència familiar en els diferents càrrecs observa l'autor l'existència d'un seguit de famílies veritablement arrelades en el poder en front d'altres més efímeres. D'entre aquelles cal esmentar els Amat, els Boixadors, els Bru, els Cassador, els Codina, els Dalmau, els Corbera, els Doms, els Fivaller, els Granollacs, els Gualbes, els Llull, els Magarola, els Montaner, els Navel, els Pol, els Puigjaner, els Santcliment, els Salbà, els Senmenat, els Setanú, els Vallseca, els Terre, etc. Alhora, es connectaren per via de parentiu en algun moment amb famílies de tradició en el Braç Militar, i que J.-L. Palos també observa com d'entre les més presents a cada una de les Corts convocades durant els temps moderns. Es tracta dels Cardona, els Copons, els Rocaberti, els Peguera, els Erill, els Argençola, els Cruylles, els Guimerà, els Salbà, etc.

anar retrocedint en el temps fins al 1599. És així com s'intueixen els sentits d'aquelles estratègies matrimonials, la projecció dels seus resultats i l'eix per on s'anava construint un cercle familiar intensament connectat.

L'any 1620 es signaven les capitulacions matrimonials entre Anna Ferrús, filla del jutge de l'Audiència Francesc Ferrús²⁴ i Joan Pau Xammar i Sala²⁵, parent de Miquel Sala, cavaller²⁶ també del Reial Consell. La combinació d'aquests noms alludeix en principi a un acord d'endogàmia professional entre famílies més o menys presents a una institució, amb voluntat de crear-hi més vincles. Però l'aliança no era només fruit d'un assentiment bilateral. Darrera dels noms s'hi amagava una entrellaçada comunitat de relacions, prou estable i dominada pels llinatges més poderosos, que controlaven un mercat de matrimonis clau per trobar-se a l'aguait de qualsevol font de poder, dintre de la qual figuraven els Xammar i els Sala. Per tant un matrimoni com aquest era en definitiva una quota de poder efectiu a afegir com a resultat d'una política matrimonial d'un conjunt més gran. La majoria dels que aleshores ocupaven càrrecs al Consell Reial, alguns dels oficials de la resta de l'administració virregnal, dos dels primers consellers de Barcelona i un diputat, estaven implicats amb aquesta família. La base de la seva unificació havia estat el matrimoni.

La xarxa de matrimonis funcionava com una cadena on cada anella era el pacte formal de dues famílies i una posició de poder i on existia una reciprocitat d'implicacions. Aquestes implicacions fan que els interessos posats en joc en el moment de contractar un matrimoni

24. Francesc Ferrús fou proveït en aquest càrrec al 1606, quan ho deixava Bernat Roig. Ambdós es trobaven dintre d'una mateixa afinitat familiar: Ferrús era marit d'una neboda de Bernat Roig. Vid. *Dietari de Jeroni Pujades...*, op. cit., v.2, p. 34.

25. Pertanyia a la família Xammar de Barcelona. AHPB(Arxiu Historic de Protocols de Barcelona). Not. Rafel Riera, *Manual de capítols matrimonials, 1606-1622*. LLig. 26.Fols. 590r- 594r. El seu avi fou doctor del Reial Consell i regent de l'Audiència de Mallorca. Vid. Morales Roca, Fl., p. cit., p. 150.

26. Aquesta dignitat l'obtingué a la Cort del 1599. Pertanyia a la família Sala originaris de Barcelona. Vid. Morales Roca, F.J., op. cit., vol. 2, p. 86.

no afectessin exclusivament a un parell de famílies. En tant que es tractava d'una societat que es movia en funció dels vincles i les dependències, també afectaria a les famílies que s'entroncaren amb aquelles, a la xarxa familiar en general, i en particular als llinatges més poderosos que la dominaven. Una dominació que partiria d'uns fonaments econòmico-socials i s'expressaria sobre un major nombre d'anells d'aquella cadena. Ja que les aliances generaven relacions d'afinitat entre les famílies, cadascun d'aquests lligams fets entre dues situades a posicions de poder diferents, gaudint de càrrecs diferents, facilitava l'apropament mutu a cada domini. Totes les parcel·les de poder tenien la seva correspondència amb parcel·les d'afinitats que les connectaven a determinades famílies i per tant dimensionaven cada posició de poder sobre uns quants grups. Així hi havien implicacions entre la família Xammar i el conseller en cap de Barcelona de 1619 Geroni Fivaller²⁷, que com a advocat de la ciutat es destacaria per la seva oposició al virrei durant l'any 1621²⁸, el fill del qual s'havia casat al 1600 amb la filla del Portantveus de la General Governació Geroni Argençola²⁹. També entre els Fivaller- Xammar i el Batlle general Lluís de Montsuar³⁰. Com de la mateixa manera amb el doctor del Reial Consell Josep Ferrer, per l'esposa de Francesc

27. Els Fivaller, concretament Francesc Cosme Fivaller, enllaçaren amb els Xammar a començaments del segle XVII. AHPB. Not. Bernat Puigvert, *Manual de capítulos matrimoniales, 1600-1606*. Llig. 22. fols. 243r-245r. Al seu torn la família Fivaller era relacionada amb els Sescases, dels quals Francesc Sescases era jutge del Reial Consell a començaments de segle. Aquesta afinitat es generà arran del matrimoni entre Anna Fivaller i Felip Ferran, la neboda del qual es casà amb el dít Francesc Sescases. AHMB. Secc. Not. II- 24. (El matrimoni Felip Ferran i Anna Fivaller, signant els capítols de la seva filla) i AHPB. Not. Esteban Gilaberto Bruniq-er, *Liber sextus capitulorum matrimoniorum, 1605-1608*. Llig. 23.s.n.(Capítols de Maria Sescases, vídua de Francesc Sescases i filla d'Anna de Ferran).

28. 28 Vid. Casas Homs, J- M. *Dietari de Jeroni Pujades, op. cit.*, v.3, p. 47.

29. AHPB. Not. Bernat Puigvert, *Manual de capítulos matrimoniales, 1606-11*. Llig. 23. fols. 243r-45r.

30. Un membre del llinatge Montsuar, original de Lleida, Alons de Montsuar, a començaments del segle XVII es casà amb Isabel Pardina, també d'una família de cavallers de Lleida, però matriculats com a mercaders a Barcelona. Vid. Morales Roca, F- J., op. cit., v. 2, p. 25. La família Montsuar es mogué dintre dels cercles de llinatges relacionats amb els Ordes militars de Castella, de les quals concretament Lluís de Montsuar en rebé al 1618 l'hàbit de Calatrava. Vid. Molas, P. *Família i política...*, op. cit., p. 24. Paral·lelament Baltasar Miquel Pardina, donzell de Barcelona i probablement cosí d'Isabel de Montsuar, es casà en 1601 amb Anna Fivaller i Xammar. BC(Biblioteca de Catalunya). Arx.Not. Not. Miquel Axada, *Capítols matrimoniales*. Man. Fol.496. i AHMB(Arxiu Històric Municipal de Barcelona). Secc. Not. II- 24.

Xammar, germà de l'anterior³¹ i amb el Receptor del Mestre Racional Joan Olzina, casat amb una filla del donzell Rafel Ferrer³², parent del doctor Josep Ferrer. Joan Olzina també era parent per afinitat de la família Xammar³³ i al seu torn era cosí del diputat reial del trienni de 1602-1604 i conseller en cap al 1604, Joaquim Setantí i Olzina, que en compliment d'una sèrie de pactes familiars es casaria quatre anys més tard amb la cosina germana del doctor Josep Ferrer³⁴. A jutjar per la trajectòria matrimonial dels Xammar, majoritaris en les aliances que configuren aquest cercle familiar, els enllaços contrets cap als anys vint semblen adquirir sentit en funció d'assegurar certes quotes de poder a unes àrees on sempre havia connectat la família. Segons això, estaria conservant la seva projecció sobre una invariable parcel·la de poder dintre del sector de l'administració reial.

Els enllaços matrimonials acordats en anys anteriors, podien servir potencialment per mantenir certa influència allà on els seus protagonistes actuaven temps després. Així podia passar per una aliança amb la família Codina³⁵: quan en 1616 Joan Francesc Codina (nebot polític del conseller tercer de feia dos anys, Miquel D'Oms³⁶) era conseller tercer, darrera d'ell hi havia la consciència familiar d'haver format part a la mateixa xarxa d'afinitats que els Xammar. El temps tanscorregut des d'una aliança no enterbolia els lligams, sinó més aviat al contrari: aquestes famílies es prearien més d'haver de

31. AHPB. Not. Antoni- Joan Fita. *Liber quartus capitulorum matrimonialium, 1617- 1618*. Llig. 36. s. n. Capítols entre Francesc Xammar i Sala (el qual participaria a la Cort de 1626. Vid. Morales Roca, F- J., op. cit., p. 150. V6l. 2.) i Elisabet, filla de Maria Ferrer i Joan Munyós, donzell de Lleida.

32. AHPB. Not. Francesc Caselles *Libro de capítulos matrimoniales, 1618-1631*. Llig. 5. s.n.

33. El ciutadà honrat de Barcelona Joan Xammar, casà la seva filla Anna, l'any 1604, amb Geroni de Gaver i Olzina, fill de l'oidor militar Francesc de Gaver(1596-1598). AHMB. Sec. Not. II- 25. La família de l'oidor del Reial Consell Lluís de Peguera, d'un prestigi i domini prou eixamplat, també per aquells anys havia enllaçat amb els Gaver. Vid. Morales Roca, F-J., op. cit., v.2., p. 29. Per aquesta raó cal assimilar la posició de poder entom de Francesc de Gaver, com pertanyent a una àrea d'influències familiars, comú entre els Xammar- Ferrer i els Peguera.

34. AHPB. Not. Joan Soler Ferran, *Llibre de capítols matrimonials, 1607-1611*. Llig. 23. fols. 69r- 74r.

35. AHPB. Not. Galceran Severo Pedralbes, *Plec de capítols matrimonials, 1590-1636*. Llig. 16. s.n. (Aliança al 1600 entre Francesc Codina i Paula Xammar i D'Oms). Els Codina procedien de mercaders matriculats a Barcelona vers el 1530. Vid. Morales Roca, F-J., op. cit., v. 1, p. 198.

36. La família D'Oms de Barcelona procedien d'un sastre de Terrassa, a la següent generació del qual s' establiren com a mercaders a la ciutat, ja a començaments del segle XVI. Morales Roca, op.cit., v.2, p. 17.

rememorar els seus orígens i les seves aliances dintre del rang privilegiat que no pas limitar-se a situar-los en un temps present, símptoma d'ascensió. El més important és que recordem que les aliances que permetiren als Xammar, en puntuals moments durant aquells anys, de trobar-se relacionats parentalment amb algun membre de les institucions catalanes, es remuntaven al canvi de segle. Això podia significar l'existència de varis mercats nupcials que s'anaven diferenciant més en el XVII i que paral·lelament eren restrictius i selectius dintre de la mateixa èlite. En aquest cas els pocs (i cada vegada menys) matrimonis realitzats entre els Xammar i el grup de famílies amb efectiu accés potencial tant a les principals conselleries de la ciutat com al consistori de la Diputació, demostra un tancament d'aquestes famílies al voltant d'un control eficaç del poder i fins i tot un acaparament de l'"oferta" matrimonial dibuixada entorn de les mateixes.

Resulta clara la unificació familiar dels Xammar, Fivaller i Ferrer. Eren amb major o menor antiguitat, famílies arrelades a la ciutat: els Fivaller formaven part del patriciat del segle XIII. Tot i els seus orígens menestrals, aconseguiren d'integrar-se com altres famílies que també s'enriquiren, entre els principals llinatges de ciutadans³⁷. L'orientació posterior dels Fivaller es dirigí cap a la noblesa. En aquesta línia s'inscriuen les aliances travades amb els Xammar o els Ferrer. Els orígens d'aquestes dues famílies a la ciutat només es remuntaven un segle abans: l'exercici de la jurisprudència i el servei reial pel que fa als primers i l'abandó del comerç amb la conversió al nou patriciat urbà així com al servei reial quant als segons, són la clau del procés del seu ascens cap a la petita noblesa. Un ascens que en la família Ferrer es produí d'una manera fulminant, malgrat que dintre convisqueren durant molt de temps els elements ciutadans.

Potser aquest equilibri intern de la família Ferrer³⁸, que s'havia

37. Vid. Palos, J- L., *op. cit.*, v.1, pp. 295-6.

38. Equilibri que és extensiu i genuí en el propi grup social dirigit com a resultat de la unificació social institucionalitzada. Amelang, *La formación...*, *op. cit.*, p. 206.

desenvolupat socialment entre els ciutadans honrats i la petita noblesa, per tant conservant els ingredients fonamentals de la fusió de la classe dirigent, la permeté d'instal·lar-se més directament que els Xammar, a tots els nuclis de poder³⁹. Així, podia accedir als espais del govern urbà, com el Consell de Cent, abans que s'obrís efectivament als nobles i en canvi compartir altres sectors "reservats" en aquests. Els Xammar, doncs, enllaçaren amb aquesta família, tardana però conscientment. Per tant l'aliança amb un Ferrer els hi intensificaria els contactes però els costaria el preu d'incloure's a una família de major poder efectiu i compartir, per acabar potser esvaint, el monopoli sobre certs dominis. Degut a aquesta compartimentació dels espais de poder, les famílies que configuraven una xarxa d'afinitats no podien actuar massa autònomament⁴⁰. Potser aquella cadena d'aliances, s'havia anat formant a l'emparament de les famílies de major extensió i poderiu, com per exemple els Ferrer.

Els espais proveïts per aquesta família, eren personificats en: el lloctinent del Mestre Racional Guerau Guardiola i Ferrer, a la vegada gendre de Lluís Descatllar⁴¹ i per tant parent dels Bru⁴², també representats en l'administració reial.

En efecte, Francesc Bru i Granollachs, era regent de la Tresoreria Reial, per cert substituït en 1627 per Lluís Descatllar. Al seu torn, els Bru també estigueren representats a la Diputació: Josep Bru en fou

39. Els Ferrer provenien d'un mercader de finals del segle XV, convertit en ciutadà honrat matriculat ja al 1510. Un dels seus fills, Miquel Ferrer, fou Oidor del Reial Consell igual que el nét, dignificat amb el privilegi de cavaller al 1568. Vid. Morales Roca, *op. cit.*, v.1, p. 237- 8.

40. La pertinença a la mateixa xarxa repercutia naturalment en una reciprocitat d'interessos. Així, l'enllaç més elevat realitzat, pels Xammar, potser era el que els uní amb els Argençola, la qual cosa fa que tot i l'extensió majoritària dels Ferrer, en aquesta ocasió fossin aquells els que proporcionessin el contacte familiar. Per tant, vuit anys després de la unió Xammar-Argençola, es produïa la d'aquesta segona amb els Ferrer: el germà d'Anna Clara Argençola i Blanes, casava amb Anna Corbera i Ferrer Despuig. AHPB. Not. Bernat Puigvert, *Manual de capítulos matrimoniales, 1600-1611*. Llig. 23. fols. 103r-107v.

41. AHPB. Not. Antoni Joan Fita. *Liber tercius capitulorum matrimonialium, 1614-1617*. Llig. 37. fols. 213r- 216r. (Aliança entre Guerau Guardiola i Cecília Descatllar i Desbach). Es tractava de Lluís Descatllar i Cardona, de la branca familiar, de Besora, enlairat a la dignitat de noble a la Cort de 1599. Vid. Morales Roca, F. J., *op. cit.*, vol. 1, p. 217.

42. Joan Batista Descatllar, donzell de Barcelona i membre de la família Alemany-Decatllar, casà el 1618 amb Emerenciana Bru, cosina de Francesc Bru i Granollachs, fill de ciutadà honrat de Barcelona. AHPB. Not. Francesc Blanch, *Quartus liber capitulorum matrimonialium, 1618-1620*. llig. 20. fols. 15r- 21v. Els Bru procedien d'un mercader de Vic. Morales Roca, *op. cit.*, v.1., p. 167.

Oïdor eclesiàstic al trienni de 1611 al 1613. De manera similar, des del 1617 aquests havien enllaçat amb el doctor de l'Audiència de principis de segle, Joan Castelló⁴³ i amb el conseller en cap del 1608, Francesc Palau, pel matrimoni de Francesc Bru, germà del regent la Tresoreria amb una neboda de Palau⁴⁴.

La història de la família Ferrer era la història d'una extensa família amb intenses relacions. La seva amplitud era una de les raons, a diferència d'altres famílies de major nissaga amb les quals enllaçà (Fivaller, Gualbes), per entendre la projecció del seu poder. A començaments de segle, ja s'extenia la xarxa matrimonial que cobriria un seguit de noms que anaven a funcionar en diferents nivells aleshores i posteriorment. L'any 1600, mentre a l'Audiència trobem un Josep Ferrer i Peguera nebot de Lluís Peguera altre magistrat⁴⁵, Miquel Ferrer i Puigjaner, cosí germà seu⁴⁶, era conseller en cap de Barcelona; dos anys després i també a l'any 1610 seria conseller tercer i segon Martí Puigjaner, cosí de l'anterior, i alhora casat amb una Gualbes⁴⁷. Els pactes i intercanvis entre els Gualbes i els Ferrer sovintejaren: Miquel Ferrer com a conseller primer al 1600, en fou substituït per Francesc Gualbes. Cal afegir que de fet aquest era fill d'una Ferrer. Al mateix temps, un altre doctor del Reial Consell, Narcís Pau Regàs⁴⁸, casaria la seva filla, durant la primera dècada, amb Rafel Ferrer⁴⁹, també cosí dels esmentats.

La família Ferrer estava conservant la seva dimensió històrica de

43. AHPB. Not. Francesc Blanch, *Tercius liber capitulorum matrimonialium, 1613-1617*. Llig. 13. fols. 332- 336. (Capítols entre Maria Peratge i Bru, segurament nedoda de Josep Bru, Oïdor eclesiàstic, i el donzell de Barcelona Joan Castelló, fill del magistrat del Reial Consell).

44. AHPB. Francesc Blanch, *Secundus capitulorum matrimonialium liber, 1609-1612*. Llig. 13. s.n.

45. Jeroni Pujades en el seu Dietari ens dona notícia sobre aquest parentiu. Vid., Dietari de Jeroni Pujades, *op. cit.*, v.1, p. 188.

46. A finals del XVI els Ferrer havien enllaçat amb els Puigjaner. Vid. Morales Roca, F- J, *op. cit.*, v.1, p. 238.

47. Havia rebut la dignitat de cavaller a la Cort de 1599. Vid. Morales Roca, F- J., *op. cit.*, v.2, p. 55.

48. Narcís Pau Regàs visqué un fulminant procés d'ascensió: el seu pare era un ferrer de la ciutat i ell en estudiar la carrera de drets es féu Oïdor de la Reial Audiència, aconseguint la dignitat de ciutadà honorat al 1602. Vid. Morales Roca, F-J., *op. cit.*, v.2, p. 249.

49. AHPB. Not. Francesc Caselles, *Manual de capítulos matrimoniales, 1618-1631*. Llig. 5.s.n.

l·linatge urbà poderós. Gairebé no hi ha grans diferències, ni quantitatives ni de tipus, entre els camps d'actuació familiar de principis de segle fins vint anys després. En tot cas si alguna variació s'esdevingué, fou en el sentit d' una major presència directa a començaments de segle, quan encara els seus parents de sang, que pertanyien a famílies tradicionals i arrelades en el municipi des de temps anteriors, coexistien simultàniament amb ells en el poder. Més tard, es trobarien rebent els beneficis d'una política matrimonial duta a terme feia anys, però que l'havia conduït a annexionar-se amb les famílies amb més possibilitats d'accedir-hi. En efecte, la majoria dels membres relacionats amb la família durant principis de segle, localitzats entre les principals conselleries del govern de la ciutat i algun de la Reial Audiència, n'eren descendents directes. La resta, els afins pròpiament dits, procedien de famílies de la ciutat ascendides o privilegiades recentment. Als anys vint de la centúria, només dos cognoms Ferrer persisteixen. Són els que fan referència al doctor del Reial Consell i al lloctinent del Mestre Racional, raó per la qual ens inclinem a pensar que la connexió amb els Xammar, tan presents en aquest sector de l'administració reial (quan enllacen al 1617, els Xammar ja eren prèviament connectats amb els Montsuar i els Sala i amb els Fivaller-Argençola), anà encaminada a permeabilitzar les seves relacions per enfortir i augmentar les parcel·les d'afinitat sobre diverses posicions de poder. Gran part de la resta dels seus afins col·locats a les institucions, remuntaven els orígens de llurs aliances més enllà de dues dècades. Per afinitats o directament, el cas és que la xarxa familiar dels Ferrer es manté inalterada, podríem dir durant aquests vint anys, en un eix de poder centrat fonamentalment al Consell i a l'Administració Reial. Aquesta xarxa esdevé un illot, prou aïllat del món dels grans llinatges nobles, que sembla haver creat al seu voltant unes muralles infrangibles: llurs relacions familiars no ultrapassen sovint els límits de la mitjana noblesa ni tampoc intenten estendre's massa més enllà del marc urbà on es concentren, però aconsegueixen consolidar-se amb garanties de continuïtat. La seva política matrimonial, el sentit de les seves estratègies, consistia en

conservar les parcel·les adquirides i compartir-ne alguna altra. Però aquesta compartimentació, si per una banda demostra la capacitat d'accés i d'admissió de la família Ferrer al mercat matrimonial exclusiu de què parlàvem, per una altra demostra un cop més la centralització per part d'uns llinatges aristocràtics d'altres parcel·les de govern de dimensió extraurbana.

També les xarxes matrimonials en determinat moment s'encavalcaven unes amb altres, fruit de llur pròpia naturalesa ilimitada, d'una política altament homogàmica, i d'un funcionament comú. I un bon exemple n'era la família Ferrer⁵⁰. Tanmateix, i malgrat l'existència d'una societat de famílies intensament interrelacionades, encara devia persistir certa consciència com la que s'havia configurat en els temps baixmedievals, sobre la identificació del propi passat familiar, condició òptima per a l'accés al patriciat. Així, paral·lelament seria necessari arribar a definir amb claredat el conjunt d'afins i aquells que, per enllaçar amb una xarxa familiar superior, per raons d'amplitud o qualitat del seu poder, acabarien integrant-se en un altre conjunt. Per tant la major part de les famílies que ocupaven els primers rengles de la societat, intentarien conservar el seu conjunt o xarxa d'afins de tal manera que no s'arribessin mai a superposar amb altres totalment, a deixar-se absorbir. La seva supremacia, símbol de domini, també es definia pel nombre d'afins i de pactes matrimonials assolits en aquell cercle i això significava la concreció i identificació de qui pertanyia a quina família. En definitiva, era el de l'èlite, un món de relacions que si externament foren percebudes homogèniament, des de dintre seria un requisit de cada família, quant més poderosa fos, el reconeixement d'ésser diferenciada de la resta.

50. Els Peguera o els Tamarit, són famílies que enllaçaren tant amb els Salbà com amb els Ferrer. Morales Roca, op. cit., v.1., p. 237. (Ferrer Peguera); AHPB. Not. Bernat Puigvert, *Manual de capitulos matrimoniales, 1617-1622*. Llig. 23. fols. 93r- 96r.(Guardiola i Ferrer- Tamarit). D'igual forma que els Argençola, ben connectats amb la xarxa de matrimonis Xammar i Ferrer, també enllaçarien amb els Salbà.

Al marge de les grans xarxes matrimonials: la inclusió en sectors superiors o la condemna a la desaparició

La següent cadena matrimonial s'havia format en relació a l'anterior. Formava doncs, part del mateix cercle que els Ferrer. Però hem preferit tractar-la en aquest altre apartat donat que constitueix un exemple clar de com els personatges d'orígens anònims, en enllaçar amb altres pertanyents a una xarxa de famílies estable, s'obrien camí ràpidament. Així es palesa la capacitat d'aquesta nova, estable i unificada classe de famílies dirigits, de permetre l'absorció d'alguns elements en procés de mobilitat social.

Algunes d'aquestes cadenes matrimonials havien inclòs importants cognoms de l'aristocràcia del país, aliens o no a la ciutat. A la que ens referim, abraça les dues dècades primeres del segle XVII: quan en 1620 la presència a la Reial Audiència d'un nom com el del jutge de cort Montserrat Ramón⁵¹, tot i que podia semblar simplement el resultat de l'ascens d'un doctor en dret, la realitat era bé una altra. En principi era cunyat de Gerònima de Jossa⁵², neboda de Dionís de Jossa⁵³, Oïdor eclesiàstic del trienni de 1608 al 1610. L'enllaç amb els Jossa predisposava als Ramon al gaudi de certa familiaritat amb alguns llinatges representats a la Diputació, com ara els Castellbell, ja que Josep de Castellbell, Oïdor militar a començaments del segle era casat amb Isabel de Jossa⁵⁴, germana de Dionís. Significatiu és recordar, que els Jossa s'unificaren amb els Granollachs al 1592⁵⁵. L'estratègia d'ascens dels Ramón havia

51. Família descendent d'un mercader de Perpinyà, molts membres de la qual habitaven a Barcelona des de començament del segle XVII. Vid. Morales Roca, F-J., *op. cit.*, v.2, p.59.

52. AHPB. Not. Francisc Blanch, *Secundus liber capitulorum matrimonialium, 1609-1612*. Llig. 13. fols. 144r-149r. (capítols entre Josep Ramon, doctor en dret i Gerònima de Jossa al 1611).

53. Aquest llinatge noble, en el segle XV ja apareix com a senyors de Madrona i Altés i de varies poblacions més de l'Urgell. Vid. Morales Roca, op. cit., v.1, p. 277.

54. AHMB. Secc. not.II- 27.(capítols de Maria Castellbell i Jossa, filla de Josep de Castellbell, de la vegueria de Lleida i Isabel de Jossa).

55. AHPB. Not. Joan Sala, *Llibre segon de capítols matrimonials, 1586- 1591*.Llig. 30. Fols. 525r-532r. (Matrimoni entre Joan de Jossa i Cardona, senyor de Madrona i Pinos i la filla de Bernardí de Granollachs, cavaller de Barcelona).

consistit en casar un fill amb un important llinatge i col·locar l'altre a l'Audiència, segurament també gràcies a les seves relacions familiars. Amb un altre magistrat de la Reial Audiència de principis de la centúria, el ciutadà honrat de Barcelona Pere Calvó⁵⁶, es cercava aquesta xarxa de matrimonis i posicionaments de poder. Pere Calvó havia casat la seva filla al 1613 amb Gerònima de Cardona i Desplà⁵⁷, cinc anys després conseller en cap de Barcelona, la família del qual es trobava entroncada amb els Jossa⁵⁸. Passar a dependre d'una família de qualitat com l'esmentada, probablement havia estat la clau de la projecció social i política per alguns noms d'escassa preponderància. Pere Calvó era d'una família perfectament desconeguda entre els àmbits del poder. Però, com part de l'estratègia matrimonial de les grans famílies consistia en atraure's als nouvinguts que ocupaven càrrecs, com a mitjà per continuar dominant les parcel·les de poder que aquells copaven, es produïa mútuament una interrelació d'interessos. Com a colofó de tot aquest procés, efectivament el fill del magistrat, Josep Calvó, uns anys després seria ennoblit i arribaria a ocupar un càrrec en el Consell d'Aragó. El seu matrimoni amb una Gualbes⁵⁹ assegurava llur inclusió en el cercle de famílies on predominaven noms com els Ferrer, Granollachs, i els mateixos Gualbes.

És important no ignorar la petita cadena matrimonial que a continuació analitzem, donat que ens ratifica el fet que la majoria de posicionaments del poder eren controlats per unes quantes famílies concretes. D'un cariu social immediatament inferior a l'anterior, amb

56. Els seus antecessors eren mercaders de Manresa. La dignitat de ciutadà honrat matriculat la rebé al 1586. Morales Roca, op. cit., v.1, p.174.

57. AHPB. Not. Pere, Pau Pastor, *Plec de capítols matrimonials, 1597-1649*. Llig. 7. s.n.

58. Geroni de Cardona, pare del conseller en cap i també conseller segon de Barcelona al 1575, era donzell de Castellet (Vic). Alguna generació abans, un tal Geroni de Cardona, també donzell de Castellet, però habitant a Barcelona, es casà amb Maria de Jossa. AHPB. Not. Francesc Pedralbes, *Pliego de capitulos matrimoniales, 1580-1599*. Llig. 34 s.n. (El matrimoni esmentat, en els capítols de la seva filla amb Joan Josep Despuig i Tavemer).

59. AHPB. Not. Pere Pau Vives, *Tercius liber capitulorum matrimonialium, 1642- 45*. Llig. 53. fols. 209r-212v. (Capítols entre el fill de Josep Calvó i Gerònima Gualbes amb Maria Margarit i Biure, 1644).

pocs integrants que superaven l'estatus de cavaller era aquella on figuraven noms com Montaner⁶⁰, Spano, Aguiló i Queralt. De fet havien tramat un seguit d'aliances que els connectaven entre sí: a finals del segle XVI, enllaçaren dos membres dels Spano (germanes de Miquel Spano conseller tercer i segon al 1606 i 1620 respectivament) amb un Montaner, cosí del que després seria dos cops conseller en cap (1611 i 1617) i amb un Queralt que en 1603 seria conseller segon⁶¹. La petita xarxa familiar creixia amb el matrimoni de la filla del conseller Gaspar Montaner amb un membre de la família Boquet⁶² l'any 1612, ja que aquests estaven entroncats amb els Dalmau (Jaume Dalmau, ciutadà honrat i doctor en dret, fou conseller segon al 1608) i amb els Safont (Rafel Safont, ciutadà honrat i doctor en dret, fou conseller tercer l'any 1615)⁶³. És aquest un exemple de com els personatges que detentaren càrrecs en un moment determinat i pertanyien a famílies "marginades" del nucli fonamental del grup dirigent, aquell nucli que segurament dirigia i controlava el normal desenvolupament dels sectors de domini familiars, es veieren impossibilitats de relacionar-se més enllà d'unes fronteres marcades. I la manca d'expansió social els significava la ruptura d'una continuïtat en el poder.

Els limitats contactes familiars, les reduïdes parcel·les d'afinitats, que no arribaven a configurar xarxes sinó conjunts delimitats de lligams, eren el resultat d'un difícil accés a un luxós mercat nupcial, monopolitzat i distribuït dintre d'aquest àmbit institucional on es desenvoluparen, el Consell de Cent, per les més velles famílies com succeí amb els Ferrer. Aquests conjunts d'aliances no assoliren de

60. Descendent de mercaders de Barcelona. Morales Roca, op. cit., v.2, p. 229- 230.

61. AHPB. Not. Francesc Blanch, *Quartus liber capitulorum matrimoniorum, 1618-1620*. Llig. 20. fols. 30r-37r (el matrimoni de Margarida Spano i Arcàngel Queralt, doctor en medicina, en els capítols de la seva filla. 1618) i fols. 92r-96r (Anna Spano i Dimàs Montaner, doctor en dret i ciutadà honrat de Barcelona, en els capítols de la seva filla amb Francesc Aguiló. 1619).

62. AHPB. Bernat Puigvert, *Manual de capítulos matrimoniales, 1612-1616*. Llig. 23. fols.79r- 84r.

63. BC. Arxiu Not. *Vària de capítulos matrimoniales, 1550-1750*. Man. Fol. 672.(capítols entre Valèria Safont filla de Rafel Safont i Francesc Dalmau fill de Jaume Dalmau, 1606).AHPB. Not. Bernat Puigvert. *Manual de capítulos matrimoniales, 1612-1616*. Llig. 23. fols. 79r- 86r. (capítols entre Isabel Montaner, filla de Gaspar Montaner i Pau Boquet, doctor en dret i donzell, 1612).

perpetuar-se més enllà d'uns pocs anys. El temps demostrava doncs, que la veritable projecció i transcendència en el poder, eren monopoli d'unes quantes famílies.

El desenvolupament extensiu d'unes xarxes matrimonials extraurbanes: la multiplicació de les afinitats a les àrees de domini i la reducció del control

El desenvolupament d'una de les xarxes en què ara ens centrem, encapçalada per una família noble arrelada en el màxim òrgan de poder de la ciutat des de feia uns cinquanta anys i ben establerta durant tot el segle XVI en el Braç militar, els Salbà⁶⁴, culmina vers el 1617.

Des que al 1599, es signaven els capítols matrimonials entre el noble Geroni d'Alentorn⁶⁵, domiciliat a Barcelona i Maria Salbà i Erill Despalau⁶⁶, neboda de Miquel Salbà i Vallseca, aleshores jutge del Reial Consell, i més tard fins al 1621 regent la Reial Cancelleria, les posicions de poder d'aquesta família creixeren, camuflades sota una sèrie de matrimonis ben situats. Paral·lelament, l'expansió d'altres famílies acompanyà i recolzà als Salbà en la consolidació d'una eficaç xarxa de poder. Aquest tipus de famílies provenien fonamentalment del camp. L'aliança esmentada, amb uns aristòcrates de la ruralia⁶⁷, segellava amb puixança la unió dels varis cognoms que

64. Originaris de Vilafranca del Penedés. Morales Roca, v.2, p. 89.

65. Geroni d'Alentorn i de Botella, participant a les Corts de 1599, senyor de Seró i La Doncell, era fill d' Onofré d'Alentorn i Oms, senyor dels mateixos llocs i termes, a més de Protector del Braç militar. Havia estat Onofré d'Alentorn diputat el trienni de 1593- 95, i la seva dignitat la rebé a les Corts de 1564. Vid. Morales Roca, *F. J. Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Cataluña. Siglo XVII (1599- 1713)*, Madrid, 1983. Vol. 1. P. 133.

66. AHMB. Arxiu Notarial. Secc.II- 24. s. n. Maria Salbà era filla de Francesc Salbà i Vallseca, donzell de Barcelona i de Marquesa Despalau i Erill.

67. Segons Elliott, els Alentorn, representaven l'arquetipus d'una petita noblesa en l'ocàs, que vivia d'unes rendes patrimonials deteriorades i irregulars i que trobà com tantes altres, una via de sortida a les seves ambicions i malcontentaments, intervenint àmpliament en actes de bandolerisme, a banda de desplegar una ingeniosa oposició política a l'administració virregnal. Vid. Elliott, J- H., op. cit., p.67. Una visió diferent sobre l'origen de les actituds d'aquesta "noblesa de la terra", vinculat al problema dels desajustaments de la dominació política produïda especialment durant aquells anys, a Serra, E. " Els Guimerà una noblesa de la terra", art. cit.

arrossegava darrera. Era el segon cop que tenia lloc, car Alexandre d'Alentorn, germà de Geroni ⁶⁸, també s'havia casat amb una Salbà feia pocs anys⁶⁹. Els dobles casaments significaven molt més que un simple pacte entre famílies: eren producte d'una veritable fusió d'interessos. Uns interessos que es pretenia funcionessin a llarga durada per multiplicar les potencials vies de control sobre determinades àrees de poder centrades a la capital del Principat. Els Alentorn, que entre els anys 1608 i 1616 estaven a la Diputació, sabien el que feien quan enllaçaren amb els Salbà Vallseca: un doble casament, valia la pena per apropar-se a una també doble connexió a la Reial Audiència, ja que aquesta família es trobava duplicadament representada a la institució. Així, el jutge Rafel Rubí i Coll havia contret primeres noces feia cinc anys amb una Vallseca Salbà ⁷⁰. Malgrat la coneguda desgavellada situació patrimonial, pel que fa als Alentorn, no hi ha dubte que es veié acompanyada d'una decidida opció que barrejava l'immisciment amb famílies urbanes o urbanitzades i la traducció en termes de parcel·les de poder⁷¹. No obstant les seves connexions familiars amb l'administració reial, els Alentorn durant aquells primers anys eren coneguts per desplegar una activa oposició política contra certes decisions emanades d'aquella. Uns objectius similars tingueren les dues aliances dels Salbà: temptejaren d'aproximar-se a un canal alternatiu de poder, la Diputació, al qual no havien aconseguit mai de col·locar-s'hi i en canvi en diferents ocasions ho havien fet els Alentorn.

Per la seva banda, la branca Vallseca en aquells moments es trobava lligada a un Argençola, Portantveus de la General

68. Vid. Morales Roca, F. J. *Próceres habilitados...* op. cit., vól. 1, p. 133.

69. Domiciliat, a diferència de Geroni, a la vegueria d'Agramunt. AHPB. Not. Antic Servat, *Capitula matrimonialia et concordia*. 1610-1616. Llig. 30. s.n.

70. AHPB. Not. Salvador Coll. *Plec de capitols matrimonials. 1590-1598*. Llig. 32., s. n. En qualsevol cas, sembla que aquesta doble connexió matrimonial no coincidís absolutament amb les afinitats envers els bàndols de l'època. Mentre que els Alentorn eren nyerros juntament amb el jutge Miquel Salbà, Rubí i Coll era protector de la facció cadell. Vid. Torres, X. *Nyerros i cadells...* op. cit., vol. 3, pp. 792- 800. Elliott, J. H. *La rebelión de los catalanes...* op. cit., p.72.

71. Estudiad en el cas dels Guimerà, per E. Serra, art. cit., pp. 17-18.

Govenació⁷², (de la mateixa manera que ho estava la xarxa Ferrer-Xammar, per tant compartien aquí determinades àrees de poder). Això s' havia d'afegir l'afinitat amb els Agullana, amb un Francesc d'Agullana Regent la Tresoreria al 1609 i amb un Jaume d'Agullana Canceller del 1605 al 1617, ja que aquesta família enllaçà amb un descendent per línia colateral dels Erill, el vescomte de Joc⁷³, parent per tant de Maria Salbà. Les relacions amb els Agullana, vell llinatge gironí, connectaven a la xarxa matrimonial un nom nou, si més no de gran transcendència històrica: la família Dusay, principal entre les famílies històriques del Consell de Cent barceloní. Al 1614, Joan Dusay era conseller en cap i des de l'últim quart del segle XVI, Agullana i Dusay havien enllaçat amb certa insistència⁷⁴. Ja veiem, doncs, que els Erill foren els qui successivament s'encadenaren amb altres grans llinatges del poder com els Agullana. D'aquesta manera els Salbà, -en entroncar amb els Erill-, pogueren arrelar-se en una constant parcel·la de poder "a disposició" d'unes poques famílies. Els vincles familiars, sobretot en l'àmbit de l'administració virregnal, eren els millors substituïts de la relació de patronatge més eficaç⁷⁵. I segurament això ajudaria molt al fet que durant els anys que seguiren, gran part dels qui ocupaven els millors càrrecs en l'àmbit esmentat havien estat amb major o menor proximitat relacionats amb els que els ocuparen abans. Per aquesta raó la xarxa dels Salbà hi continuaria durant bon temps.

Tot i això, la força de les relacions de parentiu per eixamplar o conservar àrees de domini no tenia el seu paral·lel en termes de cohesió político-familiar. Mentre es multiplicaven unes aliances

72. Es tractava de Jeroni Argençola, que havia aconseguit la dignitat de noble a la Cort de 1599. Vid. Morales Roca, *op. cit.*, v. 1, p. 141. Casat amb Maria de Blanes i Vallseca.

73. Pere de Perapertusa i Erill, el qual havia obtingut la dignitat esmentada a la Cort de 1599. Vid. Morales Roca, F- J., *op. cit.*, v.2, p. 32.

74. La més recent aliança entre aquestes dues famílies havia estat al 1603, quan Galcerà Dusay, germà del que seria conseller en cap al 1614, fill d'Angela Agullana i nebot de Francesc Agullana i Calders, es casava amb Isabel Agullana i Corbera. AHMB. Secc. not. II- 25.s.n.

75 Vid. Molas, P. *Família i política...*, *op. cit.*

matrimonials teòricament concebudes per perpetuar les connexions als pocs camps possibles d'actuació que tenia la classe dominant, aquestes limitaven la seva utilitat en aquest sentit. No assolien d'equilibrar la dinàmica posterior del grup, la seva actuació extra familiar. Així, veiem un Alexandre d'Alentorn, cunyat d'una parenta directa del vescomte de Joc Pere de Perapertusa i Erill, enfrontar-se obertament amb aquest últim el 1621 a una de les reunions del Braç Militar congregades per motiu de la qüestió de l'anticonstitucionalitat del nou virrei⁷⁶. Aquestes actituds personals, extrapolades al terreny de les relacions entre famílies, potser cal interpretar-les com exponent d'un afebliment de la unitat que es generava després de fusionar-se mitjançant matrimonis, per tant del poder coercitiu de les més fortes sobre les seves afins i finalment com a salvaguarda de les distàncies de cadascuna. Tot i que enllaçades, cada família semblava defensar la magnitud dels seus interessos amb certa displicència en compartir-los. Potser les dissensions internes del grup s'havien infiltrat a les entranyes de llur famílies.

Entre 1617 i 1621, la forma de pervivència d'aquesta xarxa familiar ens porta a conèixer noms amb els què s'encadenà, però que adquiririen suficient prestigi com per consolidar la seva cadena de matrimonis pròpia, en definitiva una petita xarxa dintre d'una de més gran. Així, els doctors del Consell Reial Magarola⁷⁷, Soler i Santjust, tots es trobaven mútuament immersos a la mateixa xarxa. Era aquesta la millor forma de pervivència, quan al poc temps, el cognom Salbà es veuria desplaçat a Madrid per exercir el càrrec de Regent del

⁷⁶ Vid. *Dietari de Jeroni Pujades...*, op. cit., v. 3, p. 47-8.

⁷⁷ El jutge de l'Audiència Joan Magarola, havia pogut formar la seva pròpia xarxa familiar mitjançant el primer matrimoni seu amb Caterina Quintana, al 1592, filla del que havia estat Regent del Consell d'Aragó, Joan Miquel Quintana. Paral·lelament, les noces de la cunyada de Joan Magarola, Magdalena Quintana, amb Lluís Puig, fill del Regent la Tresoreria Francesc Puig (la família Puig descendia de Corçà, on a començaments del segle XVI eren donzells. Vid. Morales Roca, F. J., op. cit., v.2, p. 52), el situaven dintre d'una parcel·la de poder concreta i amb una presència constant. Vid. Amelang, J. S. *Honored citizens and shameful poor*. 1981. P. 148. AHMB, Secc. not. II- 25. (enllaç de Magdalena Quintana i Lluís Puig). L'enllaç dels Quintana amb la família Puig, alhora els introduïa dins la xarxa on hi havien els Alemany Descatllar, a causa del casament entre Anna Puig i Lluís Alemany Descatllar, Regent del Consell d'Aragó i per tant es connexionaven amb la xarxa dels Ferrer (AHMB. Secc. Not. II- 28). També en segones noces es casà amb Prèxedis de Mollet, vídua del germà del conseller segon del 1617.

Consell d'Aragó i no reapareixeria fins al 1639 amb un Salbà i Vallgornera com a Regent la Tresoreria. De fet aquest entroncament amb una dimensió del poder propera a la Cort, pogué desplaçar la família del lligam que els unia amb una xarxa integrada a la ciutat que cap als anys vint semblava disgregar-se.

La implicació del doctor Joan Magarola dintre d'aquella xarxa, rebia sentit arran del matrimoni en 1613 d'una filla amb Bernat Jaume Casademunt i Ollers⁷⁸. Era aquesta una família relacionada per línia de descendència masculina amb els Salbà desde 1599⁷⁹. Igualment, l'altre cognom, Ollers, dos anys abans enllaçà amb els Sorribes⁸⁰. Entre aquests, Felip de Sorribes i Descoll⁸¹ havia estat conseller segon al 1616 i al trienni de 1617-19 diputat militar i per tant sembla que els camps de poder amb els quals estava connectat per via d'afinitat Joan Magarola, ultrapassaren la Reial Audiència per apropar-se a la Diputació i al Consell. Els Sorribes eren parents dels Peguera: el pare del diputat militar era un Sorribes-Peguera⁸², i el fill d'aquell, el noble Francesc Sorribes, es casà al 1617 amb Eulàlia Peguera, de la branca familiar establerta a Barcelona⁸³, per cert un dels més enèrgics defensors de l'acceptació dels nobles en el Consell de Cent de Barcelona al 1621⁸⁴. I els Peguera eren parents des del 1613 dels Alentorn, a través del matrimoni de Joan Oluja i Alentorn amb Agnès de Cordelles i Peguera⁸⁵, com els Alentorn ho eren dels Salbà, tal com sabem. És prou evident, partint dels lligams de parentiu, la pertinença de tots ells a un mateix cercle d'interessos

78. AHPB. Not. Antic Servat(major), *Capitula matrimonialia et concordie, 1611-1614*. Llig. 43.s.n. Els Ollers a més exerciren càrrecs prominents en el Consell de Cent: Jeroni Ollers en fou conseller en cap el 1610 i segon en 1606.

79. AHPB. Not. Francesc Pedralbes, *Plec de capitols matrimonials, 1580-99*. Llig. 34. s.n. (Enllaç Casademunt Salbà).

80. AHPB. Not. Francesc Blanch, *Secundus capitulum matrimonialium liber, 1609-1 612*. Llig. 13. Fols. 155r-158r. Capitols entre Francesc Descatllar i Sorribes i Anna Ollers.

81. Procedien de Berga. Morales Roca, Fl., op. cit., v.2. pp. 110-111.

82. Originaris de Manresa i Berga. Morales Roca, op. cit., v.2, pp. 28-29 i 110.

83. AHPB. Not. Francesc Blanch, *Tercius liber capitulum matrimoniorum, 1613- 1617*. Llig. 13. fols. 368-371. (Capitols entre Francesc Sorribes i Rovira i Eulàlia Peguera).

84. Vid. *Dietari de Jeroni Pujades...*, op. cit., v.3., p. 72.

85. AHPB. Francesc Blanch, *Liber tercius capitulum matrimoniorum, 1613-17*. Llig. 13. fols. 77r-88v.

familiars. L'enllaç amb Casademunt i Ollers, fou una estratègia que facilità a Magarola l'entrada per doble via en aquesta xarxa. Una entrada que semblava vetada als no nobles i més encara als d'orígens poc convincents (Magarola procedia d'un artista de la ciutat). La manera d'aconseguir-ho és prou palès que es féu gradualment: un primer esglaó amb aquells que no feia ni dos generacions que estrenaven l'estatus privilegiat (Casademunt), si més no perfectament relacionats, i després funcionarien fàcilment altres enllaços. I finalment l'entrada en un món de famílies, tal vegada projectada per col·laborar en el seu ascens inaturable cap a la noblesa i les altes esferes del poder.

Des del punt de vista de la família Salbà, en començar la segona dècada del XVII podem intuir que es plantejà la conveniència, aprofitant que els seus parents els Alentorn eren presents a la Diputació, d'assegurar-se més la seva parcel·la d'afinitats amb aquest sector. Per això necessitava una nova aliança amb algun llinatge extraordinàriament connectat amb els que hi tenien grans possibilitats d'accés. I probablement per aquesta raó defensaria aleshores l'aliança Alentorn-Peguera. Com a resultat d'aquesta estratègia tres anys després, el càrrec de diputat militar pertanyia a la mateixa xarxa d'afinitats, personificada en un Sorribes descendent dels Peguera.

L'àrea de poder envoltada pels matrimonis que mitjançaren la família Peguera, es formà també com la dels Salbà en començar el segle: si Lluís de Peguera ja era doctor de l'Audiència d'aleshores, el fet que Galcerà de Peguera⁸⁶ fos diputat militar durant el trienni de 1605- 1607 els dimensionava sobre altres institucions, i a més a això contribuïen els matrimonis projectats. Així, a part de la relació que els unia amb el president de la Diputació del General de 1599-1601, Jaume de Cordelles, per un matrimoni d' Isabel de Peguera amb

86. Ambdós de la mateixa branca familiar Peguera de Manresa. Morales Roca, *op. cit.*, pp. 28- 29.

Alexandre de Cordelles en l' any 1591⁸⁷, no faltaven enllaços amb membres d'altres estaments, però amb certes vinculacions amb el poder municipal. Per exemple, amb el matrimoni en 1600 que unia el fill de Lluís Peguera amb la família Ferrer de mercaders consellers de Barcelona⁸⁸. Però llur política matrimonial més comú era la que comprenia aliances com la de la seva filla Lluïsa de Peguera amb Bernat Joan de Tord, donzell de Berga⁸⁹, en tant que cosí polític de l'Oïdor militar de la Diputació del General de 1611 Emmanuel Planella⁹⁰, ja que intensificava la presència familiar a aquesta àrea de poder. Ademés un altre fill d'Emmanuel de Planella havia enllaçat amb una Copons i Oluja al 1611⁹¹, cosina política dels Sabater⁹². La família Sabater per la seva part es trobava lligada als Montaner des del 1612, tot just per l'aliança entre un d'ells amb la filla del doctor de l'Audiència Hipòlit Montaner⁹³ i parenta d'Hug Montaner, Oïdor militar de 1617. Així restava bé encaixada i cercada la connexió, doncs els Oluja eren relacionats d'antuvi amb els Alentorn i Salbà⁹⁴, per tant les àrees d'influència i de domini dels Peguera colisionen i

87. AHPB. Not. Joan Sala, *Llibre primer de capítols matrimonials, 1570-1584*. Llig. 28. s.n. Isabel era filla de Berenguer de Peguera, de Manresa, ciutadà honorat de Barcelona. Alexandre de Cordelles, fill de Miquel de Cordelles, Regent la Cancelleria i Regent del Consell d'Aragó, pertanyia a una família de Barcelona. Segurament Alexandre era germà del diputat. Vid. Morales Roca, F- J., op. cit., v. 1., p. 206.

88. AHPB. Not. Antoni Batlle, *Liber tercius capitulorum matrimoniorum, 1598-1600*. Llig. 16. fols. 280r-288r. Amb molta probabilitat, Joan Peguera passava a ser cunyat de Perot Ferrer, dos cops conseller quart, en 1599 i en 1606. Aquests mercaders, com altres del seu temps, es trobaven plenament en contacte amb les famílies de cavallers. Els mateixos Ferrer, enllaçaren en 1596 amb els Carbonell, que des de principis del segle XVI havien passat de la categoria de gaudints a la de militars. AHPB. Not. Narcís Castelló, *Manual de capítols matrimonials, 1593-1596*. Llig. 8. s.n.

89. AHPB. Not. Bernat Puigvert, *Manual de capítols matrimonials, 1612-1616*. Llig. 23. fols. 132r- 137r.

90. La seva cosina Lluïsa Tord, casada segurament en l'última dècada del segle XVI amb el qui després seria membre de la Diputació, de nou al 1619 casava el seu fill amb una del mateix llinatge Planella. AHPB. Not. G- M. Xemallau, *Manual de capítols matrimonials, 1621-1626*. Llig. 27. s.n.

91. AHPB. Not. Esteban Vallalta, *Manual de capítols matrimonials y concordias, 1603-1613*. Llig. 9. s.n. Dels Copons hi havien varies branques distribuïdes sobretot a Cervera i Vilafranca del Penedès. Els que tractem ara són els de Cervera. El llinatge Oluja també era d'aquesta localitat. Morales Roca, op. cit., v.1 i 2, pp. 201- 04 i 13, respectivament. Capítols entre Carles de Copons i Hipòlita de Sabater, filla del regent del Consell d'Aragó en 1609. Els Sabater que referim procedien de Cervera. Morales Roca, op. cit., v.2, pp. 79- 80.

92. AHPB. Not. Esteban Gilaberto Bruniquer, *Libro séptimo de capítols matrimonials, 1609-1617*. Llig. 19. s.n.

93. Els Montaner també procedien de Cervera. Morales Roca, op. cit., v.1, pp. 318-19. AHPB. Not. Gaspar M. Xemallau, *Manual de capítols matrimonials, 1621-1626*. llig. 27. s.n. Ramon Sabater, fill de Joan Sabater i Oluja, es casava amb Lluïsa Muntaner i Oliba.

94. AHPB. Not. Bernat Puigvert, *Manual de capítols matrimonials, 1600- 1606*. Llig. 22. fols. 293r297v. (Capítols de Galcerà d'Oluja i Lucrècia Salbà, 1600). AHPB. Not. A- J. Fitor, *Liber secundus capitulorum matrimoniorum, 1612-1614*. Llig. 37. s.n. (capítols del fill del matrimoni Francesc Oluja i Isabel d'Alentorn).

coincideixen amb les d'aquells. Les seves parcel·les d'afinitats en àrees de poder compartides recordaven antigues aliances de les mateixes famílies realitzades en l'àmbit rural, seu dels seus orígens. El trasllat a la ciutat sembla que reproduiria, en certes famílies com aquesta, -que havia aconseguit mantenir la mateixa extensió de contactes durant vint anys-, les relacions familiars que s'havien consolidat al camp.

Una altra família que vers 1621 en la seva trajectòria de relacions havia entroncat amb la xarxa dels Salbà-Alentorn, era la Santjust. La relació s'havia consolidat de la següent manera: el doctor Jeroni Santjust ⁹⁵ es trobava vinculat per afinitat amb la família Amat⁹⁶. A més com els Amat tenien estretes relacions amb els Guimerà des de finals del segle XVI, tot just pel matrimoni del diputat militar del trienni 1608-11 Gispert Guimerà i Papiol ⁹⁷ amb Maria Amat⁹⁸, es pot dir que al 1621 els Santjust pertanyien a la xarxa matrimonial iniciada pels Salbà i Alentorn, ja que el llinatge Guimerà es trobava implicat recentment amb aquests dos⁹⁹. Tots aquests noms els trobem a més a la primera dècada del segle enllaçant d'una forma prominent i estensa, configurant de fet l'etapa de desenvolupament de la xarxa de matrimonis que coincideix amb la de màxim estadi en la tendència d'integració urbana de molts llinatges nobiliaris dels voltants.

El panorama de les famílies polítiques del 1621 era el resultat d'aquella política de famílies de feia deu o més anys, i allò que

95. Natural de Barcelona i procedent de la família de Vilafranca del Penedès. Vid. Morales Roca, F. J. op. cit., v.2, p.93.

96. AHPB. Not. Antoni Roure, *Llibre segon de capítols matrimonials, 1604-1611*. Llig. 17. fols. 437r- 441v. (capítols de Joan Pau Amat i Santjust, 1611. Era fill d'Elena Santjust, neboda del doctor del Reial Consell Jeroni Santjust i de Francesc Amat de Palou i Fluvià). Eren senyors de Çavall i originaris de Sant Julià de Palou, però habitants de Barcelona. Vid. Morales Roca, F. J., op. cit., p. 136-137.

97. AHPB. Not. Francesc Blanch, *Secundus liber capitulorum matrimoniorum, 1609-1612*. Llig. 13. Pp. 166r179v. Segurament era nét de Francesc de Guimerà i de Papiol, germà de Gispert de Guimerà senyor de Ciutadilla, segons observa Eva Serra, a "Els Guimerà...", art. cit., p. 32.

98. De la branca familiar dels senyors de Çavall.

99. Els Alentorn- Salbà i els Guimerà, entre 1616 i 1620 enllacaren dos cops amb la mateixa família Gilabert. AHPB. Not. Antic Servat, *Capitula matrimonialia et concordia, 1610-1616*. Llig. 30. s.n.(Capítol entre Ramon de Gilabert i Victòria d'Alentorn i Salbà). Més tard es casava Isabel de Gilabert amb Ramon de Guimerà, nebot de Gispert de Guimerà i Papiol. Vid. Serra, E., art. cit., pp. 14- 34.

subjàcia darrera els protagonistes eren les relacions concretes aleshores. Quan aquestes no hi eren, l'estratègia d'una nova aliança les suplia. Així, si en parlar de l'àmbit de l'administració reial la xarxa Salbà mantenia unes quotes de domini constant, a la Diputació aconseguí el mateix. En efecte, a principis del XVII, el diputat militar Hug de Tamarit, del trienni de 1602-1604, era de fet nét directe d'una Salbà¹⁰⁰. Cercle on també s'hi trobaven els Vilanova, amb un Joan de Vilanova diputat militar al trienni de 1599-1601¹⁰¹, un dels que serien arrestats pel virrei amb motiu de l'assumpte de les constitucions. Més tard seguiren els Alentorn i després un Sorribes, per completar dues dècades amb certa continuïtat.

Al costat d'aquesta per extensió gran xarxa de matrimonis, noms com la família Calders mereixen una atenció especial com a dominants a unes àrees de poder determinades: diputats militars, amb un Gaspar de Calders de l'any 1608 i Ramon de Calders del 1620. Recentment s'havien aliat amb Cristòbal Gallart, Regent la Tresoreria de l'any 1609 al 1615¹⁰², el qual era casat amb Magdalena de Calders¹⁰³. Els Calders, cap als anys 1620 i immediats havien fornit la Diputació dels seus parents de sang més pròxims¹⁰⁴, utilitzant abusivament de les seves influències per acaparar la provisió de vacants. La relació que els unia als Salbà fou a causa del casament de la filla de Cristòfor Gallart amb un Erill, nebot del Batlle General, el 1617¹⁰⁵. Uns parents de la mateixa, branca Erill, enllaçaren amb la família Navel, ciutadans honrats de Barcelona¹⁰⁶, i consellers dos cops

100. Era fill de Francesc de Tamarit i Salbà. Per tant les relacions amb els Salbà es forjarien en l'últim quart del segle XVI. El seu oncle patern, Pere de Tamarit i Salbà, ja fou conseller en cap de Barcelona al 1591 (Vid. Morales Roca, op. cit., v.2, p. 114), la qual cosa ens fa lligar l'entroncament amb famílies de la ciutat i el fet de la matriculació com a ciutadans honrats de la mateixa.

101. Arran del matrimoni al 1606, entre Ramon de Guimerà, nebot matern del diputat militar Tamarit i de la branca familiar de Ciutadilla i Victòria de Vilanova. Vid. Serra, E., "Els Guimerà...", art. cit., p. 15.

102. El privilegi de noble l'obtingué arran de la Cort de 1599. Probablement la família procedia de Lleida, però amb Cristòfor ja era establerta a Barcelona. Vid. Morales Roca, F.-J., op. cit., p. 251.

103. AHPB. Not. Antoni Roure, *Libre quart de capítols matrimonials, 1616-1622*. Llig. 29. fols. 182r- 186v.

104. Elliott, J.-H., op. cit., p. 122.

105. Joan d'Erill, baró d'Anglesola. AHPB. Not. Antoni Roure, *Libre quart de capítols matrimonials, 1616-1622*. Llig. 29. Fols. 182r- 186v.

durant aquells anys¹⁰⁷. Igual succeí amb els Gallart, que contragueren algun matrimoni entre els que havien estat consellers: així, mitjançant el casament d'un altre fill de Cristòfol Gallart amb Maria Cassador, l'any 1618¹⁰⁸. Era filla de Joan Batista Cassador¹⁰⁹ i Aguilar conseller tercer al 1611. Alhora per part d'àvia paterna, pertanyia a la xarxa familiar dels Ycart i Queralt, des del matrimoni de Francesc Aguilar, cavaller de Barcelona¹¹⁰ amb la germana del que havia estat Batlle General Joan Ycart, realitzat segurament a finals del XVI¹¹¹, aliança que estornaria a fer una generació després dintre de la família.

La importància d'aquests lligams venia determinada pel fet que els Ycart o Queralt tenien per cap del seu llinatge res menys que el comte de Santa Coloma, personatge amb una gran clientela al seu voltant¹¹². Situades en el cim d'una societat de famílies entrellaçades, els qui amb elles es relacionaven passaven a adherir-se a tot un món de patronatge. La relació que existia entre els Salbà i els Gallart, arran la integració d'aquests últims en els més grans llinatges polítics i aristocràtics, es deuria reorientar. Les famílies dominants, havien de gravitar per força entorn dels qui més oferien en termes d'influència política i social. Enmig de la xarxa dels Salbà-Alentorn i de la dels Ycart-Queralt, els Gallart actuaven com a punt de contacte entre uns i altres, però alhora tendirien cap a la xarxa familiar més convenient¹¹³. Per tant aquí cal veure l'existència d'un altre món de famílies on evidentment els Salbà, els Alentorn, els Peguera o els Sorribes, no

106. Ycart d'Erill i Desplà, baró de Castellnou casava la seva filla Paula Erill i Areny amb Geroni de Navel, fill de Julià de Navel. AHPB. Not. Joan Soler Ferran, *Liber capitulorum matrimonialium, 1607-1622*. Llig. 23. fols. 216r-221r.

107 Julià de Navel, sogre de Paula Erill i Areny, fou conseller en cap l'any 1613 i son fill Geroni de Navel conseller segon el 1621. Vid. Palos, J.-L., *op. cit.*, v. 2.

108. AHPB. Not. Antoni Roure, *Libre quart de capitols matrimonials, 1616-1622*. Llig. 19. fols. 175r- 183r.

109. Família procedent de Vic, mercaders de Barcelona i a les Corts de 1563 i 1585, habilitats com a cavallers. Des d'aleshores arrelats a Barcelona. Vid. Morales Roca, F.-J., *op. cit.*, v.1, pp.18- 187.

110. Provenint dels Dusay. Vid. Morales Roca, F.-J., *op. cit.*, v.1, p. 128- 9.

111. AHPB. Not. Antoni Estalella, *Libre primer de capitols matrimonials, 1609-1616*. Llig. 25. fols. 388r- 392r. El matrimoni Francesc Aguilar i Maria Ycart, en els capitols de la seva filla amb Cristòfol d'Ycart i Queralt.

112. Vid. Elliott, J.-H., *op. cit.*, p. 41.

113. Composta per famílies que des del segle XVI cercaven de continu l'admissió en els Ordes militars de Castella. Vid. Molas, P. *Família i política...*, *op. cit.*, p. 24.

controlarien ja el mercat matrimonial ni els seus posicionaments de poder, perquè es trobava situada al que anomenaríem les altes esferes de govern en el Principat properes a la Cort, les famílies més directament servidores del Rei¹¹⁴.

De la mateixa sort havia gaudit el jutge del Reial Consell de començaments de segle, Rubí i Coll, que en principi es vinculà amb els Vallseca Salbà, però que contragué segones noces amb la germana de qui seria des del 1613 Governador de Catalunya, Aleix de Marimon¹¹⁵. La relació amb els Marimon facilitava les influències de tot un seguit de personatges de la Cort¹¹⁶.

Aquesta xarxa matrimonial, la principal característica de la qual residia en el fet que hi barrejava la majoria dels principals noms de la dinàmica política amb la quals obria la centúria i es tancava la segona dècada, dóna la sensació d'haver passat per dues fases successives amb el transcurs del temps. La primera fase, integra el procés d'urbanització nobiliària amb la incentivació d'una cadena de matrimonis amb alguna família d'arrelament a Barcelona, com ara la de Salbà, entorn de la qual es generarà un ampli camp de relacions familiars. Vàries de les famílies que abans d'establir-se definitivament a la ciutat, s'havien relacionat mútuament, en el moment de canviar d'espai conformaran una cadena de filiacions les quals atrauran la resta, raó aquesta prou suficient com per després continuar la pràctica d'uns pactes matrimonials, acords familiars convenients, amb les mateixes ja conegudes. Entre els matrimonis de membres de la família Salbà o d'afins d'ella durant la primera dècada del segle XVII, hi tenen un pes esclafant els de famílies de la noblesa rural i com hem vist, totes elles ja prèviament relacionades. Aquestes famílies mantindrien tot el seu pes a la Diputació, i els seus contactes

114. Esferes de l'alta administració reial on unes quantes famílies ocupaven gairebé sistemàticament certs càrrecs públics i dignitats (Batlle General, Mestre Racional, Governador), amb certa continuïtat des del segle XVI. Vid. *Ibidem*, pp. 21- 45.

115. AHPB. Esteban Gilaberto Bruniquer, *Libro tercero de capítulos matrimoniales, 1596- 1598*. Llig.15. s.n.(Capítols de Rafel Rubí i Coll i Laura de Marimón, 1597).

116. Elliott, J- H., *op. cit.*, p. 86.

urbans es centraren amb diferència entre els membres de l'administració reial.

La segona fase veu decreïxer la proliferació matrimonial que es produí a la primera. Tanmateix, els acords familiars del principi, automàticament implicaven tots els que amb posterioritat s'hi vinculaven. La pura lògica d'una societat que no prescindia sinó que potenciava els lligams socials més diversos, fa natural el fet que els encadenaments d'implicacions assolissin a ulls dels interessats quasi tanta importància com les relacions més directes. Cap al 1621 eren molts els afins o implicats amb els Salbà i els seus parents de principis de segle, -fins i tot en l'àmbit del Consell de Cent amb altres famílies de la ciutat, gairebé buit d' alguna relació familiar amb ells durant la primera dècada -, tot i que una representació directa no hi havia. A més, a mesura que avançava el temps, la majoria de les implicacions i afinitats existents, sempre basades en aliances anteriors, esdevenien cada cop més llunyanes dels nuclis originals. Les relacions que es troben amb els jutges Magarola, Santjust i Peguera, i amb la família Calders o Gallart, de modus similar al jutge Rubí i Coll, ens recorden el feble caràcter d'aquestes. Petites xarxes, però de coherent orientació sobre l'eix Diputació-Administració reial, eren les que al marge anaren formant els primers. Els segons, en entrocaren amb les grans cases aristocràtiques, com comentàvem abans, passaren a dependre de tot un altre món d'influències.

Al costat de l'evidència d'una àmplia xarxa, també era certa la de que a major nombre de llurs membres, de dispersió en definitiva, menor capacitat de control. La tàctica de multiplicar les parcel·les d'afinitats, si per una banda demostrava la integració que l'alta homogàmia segellava, per altra bé podia constituir la sortida necessària davant un control que fugia de les seves mans. El nombre d'àrees de domini familiars poden augmentar en augmentar la xarxa de matrimonis, certament, però la qüestió del control sobre quines en concret, era un altre problema. Si hi ha alguna relació perceptible entre la crisi de dominació política de la classe dirigent¹¹⁷ durant

aquells anys i la fisonomia de les xarxes matrimonials com a embolcall d'unes àrees de domini, potser es tracta d'aquesta que gira sobre la disfunció entre amplificació de les àrees d'afinitats i control de les àrees de domini.

Les dissensions que subjecien amb més o menys evidència entre la classe dirigent durant l'any 1621 arran de la pressió nobiliària per entrar al Consell, coincideixen amb l'existència d'una xarxa familiar bé arrelada a la institució, fortament vinculada i una altra exterior enormement extensa però sense cohesió, fruit d'encadenaments dispersos. Aquella podia gaudir encara de certa continuïtat. Aquesta, probablement tendria cap a la dissociació interna. El veritable control de les seves tradicionals àrees de domini polític s'aniria fent exclusiva.

117. Concepte extret de Serra, E, "Els Guimerà...", art. cit., p. 12.